

Tarihi Çevrede Tasarım: Yeni Yapı ve Yeniden İşlevlendirme Üzerine Atölye Eğitimi

Design in Historical Environment: New Building Design and Adaptive Reuse Workshop on Education

Emel EFE YAVAŞCAN¹

Gönderilme Tarihi: 11.03.2021 - Kabul Tarihi: 08.04.2021

Özet

Tarihi çevrelerde tasarım çalışmalarında eski ile yeni arasındaki ilişkinin mimarlıkta nasıl kurgulanacağı karmaşık bir koruma problemidir. Tarihi dokuda yeni yapı tasarımı mimarlar tarafından yönetilmesi gereken önemli ve kapsamlı bir süreçtir. Bu süreçte tarihsel sürekliliğin sağlanması, kültürel varlıkların korunarak geleceğe aktarılması için mimarların koruma bilinci ile tarihi çevrede yeni yapı tasarımına yönelik eğitim almaları, bu konuda bilgi birikimlerinin olması gerekir. Mimarlık eğitiminde tarihi çevre duyarlı atölye eğitimlerinin mimarlık öğrencileri ve kültürel mirası koruma-yaşatma bağlamında önemi büyüktür. Konunun önemi nedeniyle Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Mimarlık Bölümü Mimari Proje VI dersi kapsamında 15 öğrenci katılımı ile deneysel bir atölye çalışması yürütülmüştür. Atölye çalışması tarihi çevrede yeni yapı tasarımını ve çalışma alanındaki tarihi yapıların yeniden işlevlendirilerek yaşatılmasını kapsamaktadır. Atölye sonunda sonuç ürünlerinde tarihi dokuyu dikkate alan tasarımlar ve tarihi çevreyi koruma girişimleri ortaya konmuştur. Süreç boyunca katılımcı öğrencilere aktarılan teorik bilgilerin, atölye çalışmalarının ve kendi araştırmalarının sonuç ürünlerine yansıdığı tespit edilmiştir. Bu atölye çalışması ile tarihi çevrenin farkında olan mimarların yetiştirilmesi sağlanmıştır. Tarihi çevre bilinci ile yetişen bu mimarlar gelecekte yapacakları tasarımları, tarihsel süreklilik içinde değerlendirerek tarihi çevrelerin korunması ve yaşatılmasına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tarihi çevre, tarihi yapı, yeniden işlevlendirme, atölye eğitimi.

Abstract

The relationship between old and new in design research in historical environments is a complex conservation problem in architecture. In the historical texture, new building design is an important and comprehensive process that should be managed by architects. In this process, historical continuity should have news and information. Workshop trainings sensitive to environmental sound are of great importance in architectural education in the context of architectural education and protection and preservation of cultural heritage. Due to the importance of the subject, Niğde Ömer Halisdemir University Department of Architecture held an experimental workshop with the participation of 15 students who teach Architectural Project VI. The workshop covers the design of new buildings in the historical environment and the functionalization of historical buildings. As a result of the past, designs and initiatives to protect the historical environment have emerged before me. The process came about when the theoretical lesson given to the student revealed the results of his work and his own research. Architects who are aware of the historical environment were trained with this workshop. These architects, who have grown up with historical environmental awareness, will contribute to the conservation and survival of historical environments by evaluating their future designs in historical continuity.

Keywords: Historic environmental, historical building, adaptive reuse, workshop education.

Atıf: Efe Yavaşcan, E. (2021). Tarihi Çevrede Tasarım: Yeni Yapı ve Yeniden İşlevlendirme Üzerine Atölye Eğitimi. *Modular Journal*, (4)1, 1-15.

¹ Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, emelefe@ohu.edu.tr | ORCID: 0000-0002-7652-528X

1. Giriş

Fiziksel çevreyi biçimlendiren, yaşanabilir çevreler sunan mimarlık eğitiminin temelinde çağdaş tasarımlarla birlikte tarihi ve kültürel değerleri, malzeme ve teknolojiyi birlikte kullanarak tasarım yapabilme öğretisi yatmaktadır (Dikmen, 2011: 1518). (İkinci cümle başa alınmıştır) Kültürel mirası koruma, tarihi çevre yaklaşımı Türkiye’de Mimarlık Bölümlerinde lisans eğitiminde verilmektedir. Ancak bu koruma bilincinin bir toplumu oluşturan bireylerin temel kişiliklerinin kesinleşmesinden sonra bir ek olarak kültürel geçmişinin önemi hakkında eğitim verilmesi, bu eğitimin kabul edilerek bir bilinç haline gelebilmesi için oldukça geç bir zamandır (Asatekin, 2004: 128). Dolayısı ile koruma eğitiminin ilköğretim çağı ile birlikte verilmesi gerektiği uzmanlar tarafından önerilmektedir. Mimarlık bölümlerinde koruma eğitimi sadece restorasyon dersleri kapsamında değil atölye eğitimi içerisinde de yer almaktadır. Ancak mimarlık eğitiminde tarihi çevre içinde yeni yapı tasarımına yönelik ölçütlerle ilgili yeterli eğitim verildiği söylenemez (Korumaz ve Özkaynak, 2019:204). Türkiye’de istenilen düzeyde bir koruma bilincinin olmadığı yeterli düzeyde korunamayan kültürel mirasın varlığından anlaşılmaktadır (Büyükmişçi ve Kozlu, 2002: 94). Tarihi çevre duyarlı atölye eğitimlerinin mimarlık öğrencileri ve kültürel mirası koruma-yaşatma bağlamında önemi büyüktür. Bu atölye eğitimi sayesinde koruma bilinci oluşturulmaya çalışılan öğrenciler çalışma hayatlarında tarihi çevreleri koruma anlamında doğru yaklaşımlar sergileyen tasarımlar üretebilmelidirler. Bu sebeplerle Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Mimarlık Bölümü Mimari Proje VI dersi kapsamında 15 öğrenci katılımı ile deneysel bir atölye çalışması yürütülmüştür. Bu deneysel çalışma için Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi etik kurulundan 2021/04-13 numaralı izin alınmıştır.

Atölye çalışması tarihi çevrede yeni yapı tasarımını ve arazi içerisinde, yakınında yer alan kültürel varlıkların yeniden işlevlendirilerek yaşatılmasını kapsamaktadır. Böylece katılımcı öğrencilerin tarihi çevrede yeni yapı tasarımı ve tarihi yapıların korunarak yaşatılması hakkında farkındalık kazanmaları amaçlanmıştır. Tarihi yapıların yeniden kullanımı Dünya mirasımız için yerel ve ulusal yönetimler tarafından onaylanan önemli bir konudur (Wang ve Zeng, 2010). Tarihi yapıların yeniden kullanımı koruma ve rehabilitasyon sürecinin bir parçası olup, yapıların yaşamını uzatmak için benimsenen yeniden işlevlendirme, sürdürülebilirliğin ve korumanın birleşimi olarak görünmektedir. (Aydın ve Okuyucu, 2009:3). Dolayısı ile kentte çöküntü haline dönüşen, uzun yıllardır kullanılmayan, geçici işlevlere boyun eğen, kültürel sürdürülebilirliği tehdit altında olan arazilerdeki tarihi yapılar için bir çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışma kapsamında yürütülen atölye çalışması örneğinde tarihi çevrede yeni yapı tasarımının ve tarihi yapıları yeniden işlevlendirerek koruyarak yaşatma olgusunun mimarlık eğitimindeki etkisine yönelik değerlendirmeler yapılmıştır. Mimarlık eğitiminde tarihi çevrede yeni yapı tasarımına yönelik eğitim ile katılımcı öğrencilerin farkındalığının ve bilgilerinin arttırılabileceği görülmüştür. Atölye sonunda tarihi çevre koruma çalışmalarının parçaları olan tarihi çevrede yeni yapı ve yeniden işlevlendirme konularında katılımcıların tasarım yeteneklerinin atölye başlangıcına göre geliştiği ortaya çıkmıştır.

2. Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarımı ve Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi

Tarihi çevreler geçmiş uygarlıklardan günümüze ulaşan yerleşme ve kalıntılardır. Geçmiş uygarlıkların sosyal ve ekonomik yapısı, yaşam felsefesi, estetik duyarlılığı ile ilgili pek çok ayrıntıyı tarihi çevreler barındırmaktadır (Ahunbay, 1996: 116). 1975 yılında Avrupa Mimari Miras yılı kapsamında yayınlanan Amsterdam Bildirgesi'nde Bütünleşik Koruma kavramı ile tarihi çevrenin bir bütün olarak korunması yeni yapı tasarımlarının koruma sürecinin son ve tamamlayıcı parçası olarak açıklanmıştır (Karakul, 2009: 51). Tarihi çevrelerin ekonomik, sosyal, yönetsel ve yasal yönleri ile bir bütün olarak korunması gerektiğinden tarihi çevrede yeni yapı korumanın bir parçasıdır. (Madran ve Özgönül: 1999).

Tarihi çevreler, zaman içinde değişikliğe uğramakta ancak kültürel kimlikleri ile günümüz koşullarına ayak uydurabildikleri ve tarihi değerlerini sürdürdükleri sürece anlam kazanmaktadır (Arabacıoğlu ve Aydemir: 2007: 205). Dolayısı ile tarihi çevre korumanın amacı tarihi çevreleri bütün değerleri ile bütün olarak korumak, geliştirmek, yaşatmak ve kentsel belleğin devamlılığını sağlamaktır (Karakul, 2009: 50). Tarihi çevreler yaşamlarını devam ettirebilmeleri için sürekliliklerini sağlarken aynı zamanda yaşanan gelişim ve değişimlere cevap verebilmeleri gerekmektedir (Bilgin Altınöz, 2010: 18). Yeni yapılaşma da kentler için bu değişim ve gelişmenin şüphesiz bir parçasıdır. Dolayısı ile yeni yapılaşma sürecinde eski ile yeni arasındaki ilişkinin nasıl kurgulanacağı tarihi çevredeki tasarım çalışmalarının problemi (Karakul, 2009: 50)

Tarihi dokuda yeninin inşası önemli bir tartışma, araştırma ve uygulama konusu olmuş, bu konuda uzun yıllardır tarihi çevrede yeni yapı konusunda farklı görüşler ortaya konmuştur (Bilgin Altınöz, 2010: 18, Karakul, 2009: 51). Yeni olarak yaşanacak her dönem bir önceki dönemin değerleri içinde gelişerek etkileşimde bulunacağı muhakkaktır (Karakul, 2009: 50). Tarihi çevrede yeni yapı tasarımı ile aslında günümüz son katmanı oluşturulmaktadır. Dolayısı ile tarihi çevrenin sürdürülebilir korunması için günümüzün dokunuşları özenle ve bilinçle yapılan kapsamlı bir süreci gerektirmektedir. Tarihi çevrede yeninin inşasına dair uygulama örneklerine bakıldığında tarihi dokuyu taklit etme ve tarihi dokuyu yok sayma arasında çeşitlenen yaklaşımlar olduğu görülmüştür (Bilgin Altınöz, 2010: 20). Yeni yapı tasarımına ait farklı yaklaşımlar özetle şöyle sıralanabilir (Velioğlu, 1992; Aydın, 1998; Kapubağlı, 2004; Kanat Duralı, 2007; Bilgin Altınöz, 2010; Tanaç Zeren, 2010; Can, 2011; Büyükmihçi ve Kılıç, 2015; Öktem Erkartal ve Özür 2016; Yalçınkaya, Kurak Açıcı ve Faiz Büyükcem, 2019):

- Taklit etme (kopya, replika) yaklaşımı
- Benzerlik kurma yaklaşımı
- Zıtlık kurma yaklaşımı
- Nötr yaklaşım
- Uyumlu yapma yaklaşımı
- Gizleme yaklaşımı
- Yorumlama

Bütün bu yaklaşımlara genel olarak bakıldığında her örneğin kendi özel koşullarının olduğu ve oluşturulan her ilişki tarihi dokuya karşı özgün bir yorumu yansıtmaktadır. Yeni ile eski ilişkisi konusunda tek bir çözümün olmadığı ve kesin kuralların

konulamayacağı görülmektedir. Bütün bu yaklaşımların dikkat etmesi gereken konu mevcut olanla saygılı bir fiziksel ve görsel ilişkilendirme sağlama olmalıdır (Bilgin Altınöz, 2010; 24-25).

Tarihi alanların sürdürülebilir gelişmelerinin sağlanması amacıyla tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi dünyada tercih edilen güncel bir yaklaşımdır. Sosyal ve ekonomik değişim sonucu tarihi yapılar işlevini kaybetmekte ve terkedilmektedir. İşlevini kaybetmiş tarihi yapıların uygun işlev ile yeniden kullanılması sürdürülebilir korumanın önemli bir parçasıdır (Yıldırım ve Turan, 2012: 493,). Ait olduğu kentin kültürel tarihi bileşenini oluşturan her yapının yaşatılarak korunabilmesinin en ideal yöntemi döneminin özgün fonksiyonu ile ya da bu fonksiyona en yakın işlevlerde kullanımının sürdürülebilmesidir (Tanaç Zeren, 2010).

Tarihi kent merkezleri toplumun sosyal, dini, ekonomik, kültürel gibi ortak özelliklerini taşıyan anıtların yoğun oldukları bölgelerdir. Anıt yapılar buldukları çevrede odak olma özelliği gösterirler, kent aidiyet kazandıran kentin imgeleridir (Ahunbay, 1996; Tanaç Zeren, 2010). Niğde Tarihi Kent Merkezi farklı dönemlere ait farklı işlevlerdeki özgün yapıların bir araya geldiği değerleri ve problemleri olan bir bölgedir. Alandaki farklı dönemlere ait anıtsal nitelikteki yapıların kaderlerine terkedildiği uzun yıllar kullanılmadığı, harap durumda oldukları bilinmektedir. Kentte günümüze kadar koruma bağlamında yapılan çalışmalar sınırlıdır. Yapılan koruma amaçlı çalışmalarda uygulama şansı bulamamıştır (Efe Yavaşcan, 2019).

Tarihi çevrede yeni yapı tasarımı, tarihi yapıların işlevlendirilerek yaşatılması, tarihi yapılara ek birleşim biçimlerinin tamamı tarihi çevreyi korumanın parçalarını oluşturmaktadır. Atölye eğitiminin temel amacı olan koruma çalışmalarını çok yönlü olarak deneyimlenmesi amacıyla katılımcı öğrencilerden tarihi çevrede yeni yapı tasarlarken, bütüncül koruma yaklaşımı ile çalışma alanlarındaki işlevsiz durumdaki tarihi yapılar için işlev önerisi getirmeleri istenmiştir.

3. Tarihi Çevrede Tasarım ve Yeniden İşlevlendirme Atölye Süreci

3.1. Atölyenin Amacı ve Programı

Atölyenin temel amacı; katılımcı öğrencilere tarihi çevrenin dikkate alınarak tasarım yapabilme bilincinin oluşturulmasını sağlamaktır. Niğde Tarihi Kent merkezinde anıtsal yapıların yer aldığı çevrede 15 öğrenci için iki farklı çalışma alanı seçilmiştir. Öğrencilerden yeni yapı tasarımının yanında alandaki kullanım dışındaki anıtsal yapıların yeniden işlevlendirilmesine dair öneriler sunmaları ve eskimiş tarihi kent merkezinin yeniden canlandırılmasının amaç edinmesi istenmiştir. Tarihi çevrenin analiz aşamasıyla tasarımı nasıl etkilediği ve tasarıma nasıl yansıtıldığı araştırılmıştır. Tarihi çevrede anıtsal yapıların yakınında yeni bir yapının tasarımı ve boş durumdaki anıtsal yapıların yeniden işlevlendirilmesi ile eski-yeni sorunsalı, tarihi çevrenin yeniden canlandırılması çalışmanın problemini oluşturmaktadır. Bu kapsamda Mimari Proje VI dersi kapsamında 15 öğrenci katılımı ile deneysel bir atölye çalışması yürütülmüştür. Atölye programı olarak analiz, tasarım, geliştirme, uygulama ve değerlendirme olarak tasarım süreci, on dört hafta süren atölye çalışması olarak gerçekleştirilmiştir (Şekil 1). Katılımcılara tarihi çevre kavramı ve koruma konusunda teorik aktarımlar yapılmıştır.

↑	Tarihi çevre kavramı ve tarihi çevrede yeni yapı tasarımına dair tasarım yaklaşımları
	Çalışma alanının analizi-tarihi kimliği
↓	Tarihi çevrede tasarım denemeleri
	Mevcut tarihi yapının analizi ve yeniden işlevlendirilmesi yeni yapı ile ilişkisinin kurgulanması
	Tasarım önerileri, analiz, değerlendirme
	Sonuç (koruma-yeni yapı tasarımı ve yeniden işlevlendirme)

Şekil 1. Atölye sürecinin akışı

Çalışma alanları Niğde kent merkezinin en eski yerleşim bölgesi, çekirdeği olma özelliği gösteren çok katmanlı Niğde Tarihi Kent Merkezi'nde yer almaktadır (Şekil 2). Tarihi, estetik ve kültürel, ekonomik, sosyal, sembolik özellikler taşıyan, Unesco Dünya Miras Geçici Listesinde yer alan Niğde'nin tarihi anıtları tarihi kent merkezinde yer almaktadır. Arkeolojik ve kentsel sit alanlarının yer aldığı kent merkezinin mimari ve sosyal problemleri bulunmaktadır. Anıtsal yapıların bazıları uzun yıllar işlevsiz kalmış, kaderine terk edilmiştir. Çöküntü alanına dönüşen kent merkezinin tarihi değerinin ortaya konarak yeniden canlandırılması gerekmektedir. Yapılan analiz ve değerlendirmelere sonucu kentin ihtiyacı olan sanat ve performans merkezinin tarihi kent merkezinde tasarlanması uygun bulunmuştur. Kent merkezinde konser-konferans salonu, sinema vb. gibi işlevli mekânlar yeterli büyüklük ve donanımda olmamakla birlikte sayı olarak azdır. Dolayısı ile kent merkezinde kentlilerin sanat ve performans merkezi adı altında bir yapıya ihtiyaçları bulunmaktadır. Çalışma alanındaki problemler ve değerler göz önünde bulundurularak tasarım alanındaki yeni yapı olarak 'sanat ve performans merkezi' tasarlanırken yapı adasındaki işlevsiz boş tarihi yapıların tasarım kapsamında incelenerek gerekli araştırma ve değerlendirilmelerin yapılarak uygun işlev önerisinde bulunmaları atölyenin programı içerisinde yer almaktadır.

Şekil 2. Çalışma alanlarının konumları

Çalışma alanlarının birincisi; Sungur Mahallesi'nde Alaeddin Tepesi'nin batısında, Sungurbey Camii'nin kuzey bitiğinde, Sokullu Mehmet Paşa Bedesteni'nin batı

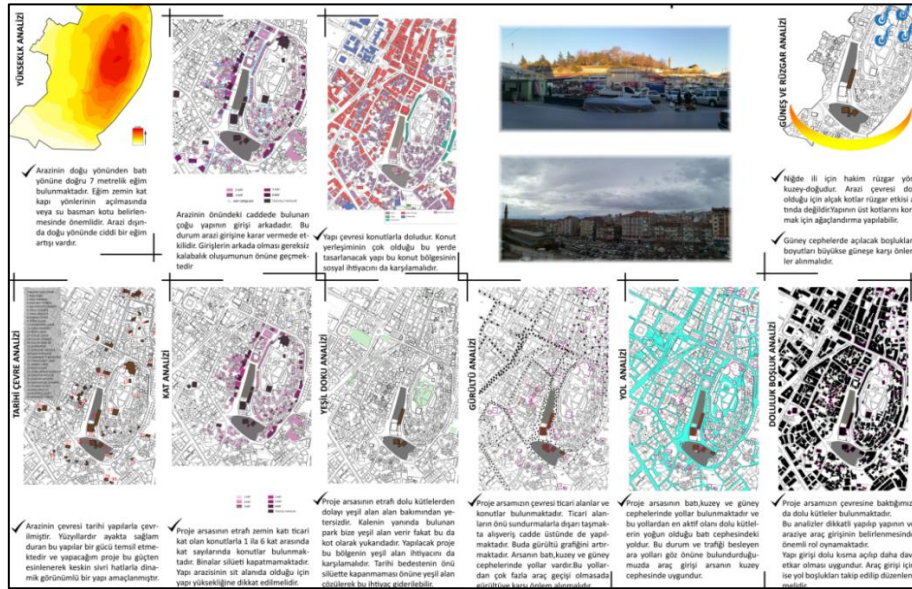
bitişindeki boş alandır. Bu alan günümüzde otopark, Perşembe günleri ise pazar olarak kullanılmaktadır (Şekil 3). Alanda eski dönemlere ait yapılar yer alırken 1970’lerde kamulaştırılarak boş bir alana dönüşmüştür. Alandaki Sokullu Mehmet Paşa Bedesteni kısa dönemli işlevlerde bulunsa da uzun yıllar boş kalmıştır. Öğrencilerden, Sungurbey Camii ve Sokullu Mehmet Paşa Bedesteni ile çevrilen alanda sanat ve performans merkezi tasarımları ve bu işleyle bağlantılı Sokullu Mehmet Paşa Bedesteni’nin işlevlendirilmesi istenmiştir. Çalışma alanlarının ikincisi ise Alaeddin Tepesi’nin güney batısında Eskisaray Mahallesi’nde Nalbantlar Çeşmesi, Rum Kilisesi ve Tarihi Dumlupınar İlkokulu (Rahibe Okulu)’nun yer aldığı alandır (Şekil 3). Rum Kilisesi boş durumdadır, uzun yıllar harap durumda olan Kilise 2018 yılında restore edilmiştir. Günümüzde de işlevsiz durumdadır. Kilisenin önündeki geleneksel konutlar zamanla yok olarak boş bir alana dönüşmüştür. Dumlupınar İlkokulu ise işlevine devam etmektedir. Öğrencilerden bu alanda sanat ve performans merkezi tasarımlarını ve Rum Kilisesini uygun işlevlendirerek, Nalbantlar Çeşmesi korunarak eski dokunun canlandırılması istenmiştir. Çalışma alanı tarihi yapıların yer aldığı ve yapılardan bazılarının kaderine terk edildiği eski ve sorunları olan bir bölgedir. 15 öğrencinin numaraları tek ve çift olanlara göre çalışma alanları verilmiştir. Buna göre yedi katılımcı birinci alanı, sekiz katılımcı ise ikinci alanı çalışmışlardır. Dönem içinde bir öğrenci atölye çalışmalarını sürdürememiş, atölyeden ayrılmıştır.

Şekil 3. Çalışma alanları ve alanların anıt eserlerle ilişkisi

3.2. Analiz Tasarım Geliştirme Süreci

Tarihi dokuda yeni yapı tasarımı eskideki biçimsel özellikleri alıp kullanma süreci olmamalıdır, tarihi dokuda karmaşık bütüncül dokunun tüm özellikleri ile anlaşılması, hissedilmesi ve özümsemesini gerektirmektedir (Karakul, 2009: 50). Bu sebeple katılımcı öğrencilerin Niğde Tarihi Kent Merkezi'ni bir bütün olarak ele almalarını analizlerini tarihi dokuyu yaşam kültürünün dâhil edilerek ele alınması istenmiştir. Analizler çok daha geniş çerçevede yürütülmüş, yaya ve araç ulaşımı, topografya, kat adedi, yapı kullanımı, mevcut doku ve yoğunluğu, yeşil alan kullanımları, doğal çevre analizleri ve sosyal doku incelemesi katılımcılar tarafından gerçekleştirilmiştir (Şekil 4). Bu bağlamda çok katmanlı bir kent merkezi olan çalışma alanındaki katmanların tanınması, yer üstünde ve altındaki izleri tespit etmek ve değerlendirmek analizlerin hedefidir. Son katmanı oluşturacak yeni yapı tasarımı için çok katmanlı Niğde Tarihi Kent Merkezi'nin anlaşılması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Tasarım alanlarının sosyal, kültürel ve ekonomik olarak çöküntü bölgesi olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 4. Öğrenci analizleri

Çevresel analizlerde tarihi kent merkezinde çöküntü alanına dönüşen işlevi olmayan bu alanlarda tarihi kent merkezini canlandıracak, alanların yakınındaki anıtsal eserleri ön plana çıkartacak dokunuşlar yapılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Alandaki farklı işlevlerdeki anıtsal eserler ile bütüncül tasarım yapılarak bir sanat-kültür aksı tasarlanması üzerine konuşmalar yapılmıştır. Bu kültür aksının kent merkezinde bulunan tarihi yapıları birbirine bağlayacak şekilde ulaşımının sağlanması gerekliliği önerilmiştir. Uzun süreçlerde kaderine terk edilen işlevsiz anıtsal eserlerin yeniden işlevlendirilerek yaşatılması gerektiği, bu önemli eserlerin gelecek nesillere aktarılmasının yeniden kullanım ile mümkün olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Analizler sonucunda tarihi kent merkezinin çok önemli parçaları olan çalışma alanlarında kentin önemli bir ihtiyacı olan yeni sosyal ve kültürel bir yapının yapılması gerektiği, çevresindeki anıt eserlerin de uygun işlevler verilerek, Niğde Tarihi Kent Merkezi'nin yeniden canlandırılarak bir bütün olarak yaşatılması kanaati hâkim

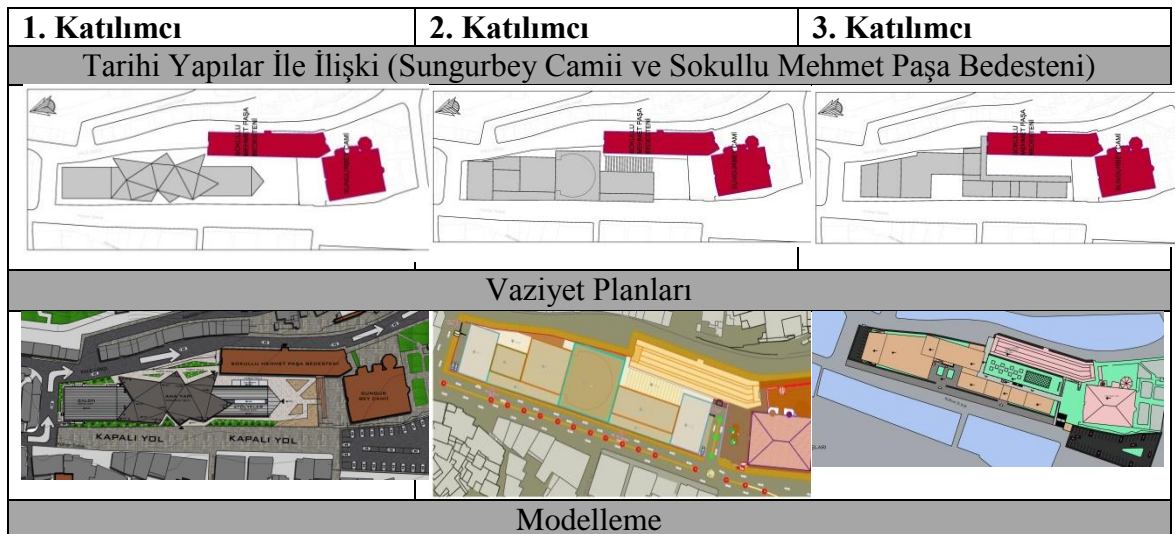
olmuştur. Taşıt trafiğinden ve araç görüntüsünden alanların arındırılmasına yönelik değerlendirmeler yapılmıştır. Katılımcılar çalışma alanlarındaki yeni yapıyı tasarlarken anıt eserlere uygun ve uyumlu işlev vermeleri gerektiği üzerinde sonuca varmışlardır. Ön tasarım sonuçlarına bakıldığında çalışma alanlarındaki boş tarihi yapı ile yeni yapının kütsel olarak bağlantı kurulmasından çekindikleri gözlemlenmiştir. Katılımcıların çoğu tarihi yapıdan uzaklaşmayı ve uzaktan bir bağlantı kurmayı savunmuşlardır. Tarihi yapıya zarar verme kaygısı ile verdikleri işlevi yeni yapı tasarımı ile birlikte düşünemedikleri gözlemlenmiştir.

3.3. Atölye Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Atölye kapsamında arazilerinde boş tarihi anıtsal yapıya işlev önermeleri, tarihi yapı çevresinde tasarım yapmaları istenmiş, alan ve çevresine yönelik analizler sonucunda vaziyet planı, kat planları, müdahale paftaları, kesitleri, görünüşleri ve üç boyutlu modelleme çalışmaları istenmiş ve sonuç ürünler değerlendirilmiştir.

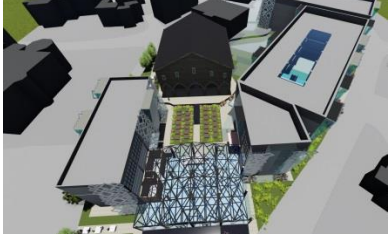

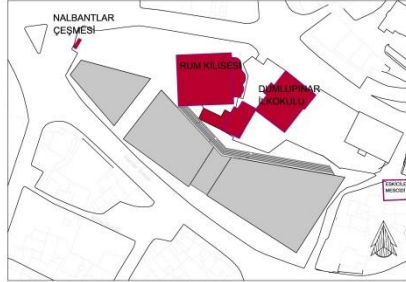
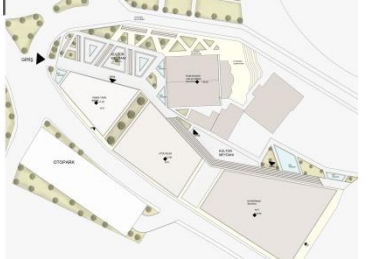

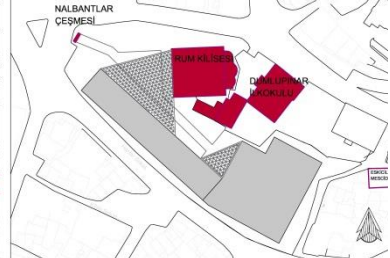
3.3.1. Yeni yapı tasarımına yönelik sonuç ürünler

Çalışma alanındaki yeni yapı tasarımları değerlendirildiğinde; 1, 8 ve 13. katılımcılar yeni yapı tasarımlarında modern hatlara sahip yenilikçi ve Avrupa'daki örneklerin etkisi ile tarihi yapılara zıt yaklaşımlı konuyu ele almışlardır. 3, 5, 6, 9, 10, 13 ve 14. katılımcılar tarihi yapıya bir noktadan temas eden, tarihi yapı ile yeni tasarımın birleşmesinde sakınca görmeyen tasarımlardır. Birleşim için köprü, açık çıkma ve yahut örtü biçiminde düşünülmüş tasarımlardır. Yeni yapı ile işlevlendirdikleri tarihi yapının birbiri ile ilişkili olmasını istedikleri için birbirine bağlama gereği hissetmişler, örtü, açık çıkma ve köprü ile tarihi yapıyı tasarımın bir parçası olmasını istemişlerdir. 2 ve 7. Katılımcı geniş cam yüzeyli cepheler tasarlayarak nötr bir tasarım yaklaşımı sergilemiştir. 4. katılımcı alandaki tarihi yapılardan etkilenerek fiziksel olarak benzemesini istemiş, cephelerde tarihi dokunuşlar sergilemiştir. 1, 2, 4, 7, 8, 11, 12. Katılımcılar tarihi yapıyı tasarıma dâhil eden fakat tarihi yapıya yaklaşma konusunda çekimser kalmışlar, vaziyet ölçeğinde bütüncül bir tasarım elde edememişlerdir (Şekil 5).

		
Bedestene verilen işlev: Sergi Salonu	Bedestene verilen işlev: Hücre Otel	Bedestene verilen işlev: Arkeoloji Müzesi
4. Katılımcı	5. Katılımcı	6. Katılımcı
		
		
		
Bedestene verilen işlev: Sergi Salonu	Bedestene verilen işlev: Müze-sergi	Bedestene verilen işlev: Atölyeler ve sergi
7. Katılımcı	8. Katılımcı	9 Katılımcı
Tarihi Yapılar İle İlişki (Rum Kilisesi, Nalbantlar Çeşmesi ve Rahibe Okulu (Dumlupınar İlkokulu))		
		
		

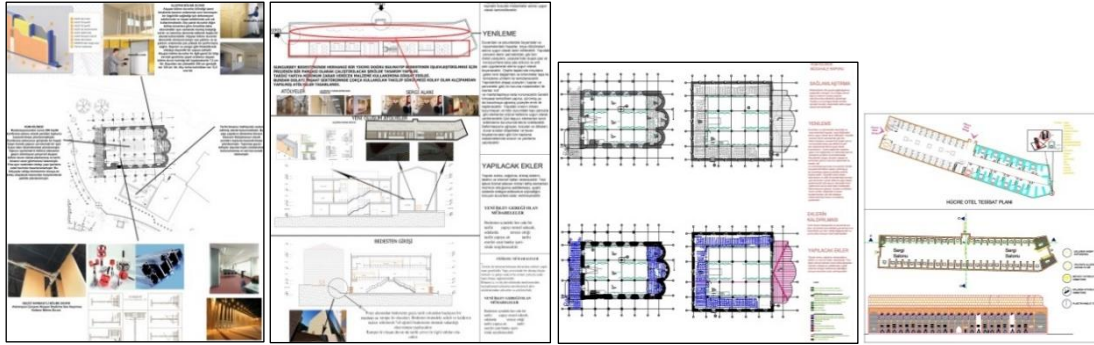
		
Rum Kilisesine verilen işlev: Sanat Müzesi	Rum Kilisesine verilen işlev: Küçük Salon	Rum Kilisesine verilen işlev: Kütüphane
10. Katılımcı	11. Katılımcı	12. Katılımcı
		
		
		
Rum Kilisesine verilen işlev: Sergi Salonu	Rum Kilisesine verilen işlev: Sergi Salonu	Rum Kilisesine verilen işlev: Kent Sergisi
13. Katılımcı	14. Katılımcı	15. Katılımcı
		Çalışmadan ayrılmıştır.

Şekil 5. Katılımcıların final ürünleri

3.3.2. Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesine yönelik sonuç ürünler

Tasarım alanındaki Sokullu Mehmet Paşa Bedesteni kısa süreli işlevlerde bulunsa da ömrünün büyük kısmını işlevsiz, boş durumda geçirmiştir. Rum Kilisesi ise uzun yıllar harap durumdayken 2019 yılı ile onarımı tamamlanmış, işlevsiz durumdadır. Güncel olarak kentsel sit sınırını esas alan Niğde Kalesi ve Çevresi Koruma Yenileme Projesi adındaki çalışma kentsel dönüşüm çalışmaları kapsamında 2020 yılında yürürlüğe girmiştir. Sonuç ürünü olarak yaptıkları analizler ile bu tarihi yapılar için önerdikleri işlevlerle ilgili projeler çizilerek müdahale paftaları oluşturulmuş, kullanılacak teknolojik ekler belirtilmiştir (Şekil 6).

Şekil 6. Tarihi yapılar için müdahale ve işlev önerisi paftalarından örnekler

Yeni işlev önerisinde yapılacak müdahalelerin öncelikle tarihi yapıya zarar vermeden kaldırılabilir strüktürel çözümlerin göz önüne alınarak kurgulanması katılımcı öğrencilerin asıl amaçlarındandır. Tarihi yapıların özgün özelliklerine ve niteliklerine saygı duyulması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Yeniden işlevlendirilecek yapıların, mimari tarzları, plan şemaları, mekânsal özellikleri, yapım tekniklerinin çevreleriyle bir bütün olarak değerlendirmek gerektiği için katılımcı öğrenciler, sanat ve performans

merkezi tasarımının ihtiyaç programındaki birimlerden mekân ve plan özelliklerine uygun birimleri yaptıkları analizler sonucu bedesten ve kilise için önermişlerdir, bazıları ise kent merkezini canlandıracak başka işlevler önermişlerdir.

Türkiye’de tarihi çevredeki yapı tasarımlarında çoğunlukla malzeme ve yapım tekniğinde farklılaşmaya gitmeyen, bulunduğu çağı yansıtmayan uygulamalar karşımıza çıkarken, dünya örneklerinde ise farklı tasarım uygulamaları ile ortak bir dilin oluşturulabildiği görülmektedir. Dünyadaki örneklerde yeni işlev gereği tasarlanan çağdaş eklerde çağdaş malzemeler ve yapım teknikleri, bilgisayar teknolojileri bir arada kullanılmaktadır. Öncelikle tarihi yapılara minimum müdahale ilkesi benimsenmeli ve geçmiş geleceğe aktaran bu yapılara saygı gösterilmelidir (Büyükmihçı, Akşehirlioğlu ve Mengüç, 2019: 344-345).

Katılımcı öğrencilerin 8’i sanat ve performans merkezinin kapsamındaki sergi salonu birimini tarihi yapı için işlev önerisinde bulunmuşlardır. Sergi için gerekli donanım ve malzemelerin gerektiğinde yapıdan kolayca kaldırılabilir teknikle yapıya en az müdahale biçimi olacağı nedeniyle önerdiklerini belirtmişlerdir. Bu sekiz öğrenciden biri sanat ve performans merkezindeki atölyelerin sergi ile birleştirerek tarihi yapıda önermiştir. Katılımcıların 3’ü sanat ve performans merkezi ile tarihi çevreyi canlandırabilecek olan işlevin müze olabileceğini düşünmektedirler. Katılımcı öğrencilerin 1’i sanat ve performans merkezi ihtiyaç programı kapsamındaki küçük salonu tarihi kilise için önermiştir. Bilgisayar teknolojileri ile desteklenen bu yeni işlevi tarihi yapının akustik performansının uygun olması sebebiyle kapasite ve donanım olarak uygun görüldüğü belirtilmiştir. Katılımcıların 1’i kütüphane işlevi önermiş, gerektiğinde sökülebilir kaldırılabilir bir teknikle kütüphane işlevindeki tefriş ve donanımın yapıya minimum müdahale ile teknolojik veriler ile eklenebileceğini belirtmiştir. Sanat ve performans merkezinin ihtiyaç programındaki uygun birimlerin tarihi yapılarda işlevlendirilerek yapı adasındaki yapı yoğunluğunu azaltılabileceği fikri öne sürülmüştür. Farklı olarak katılımcı öğrencilerden 1’i tarihi bedesten için çöküntü alanına dönüşen tarihi kent merkezini sanat ve performans merkezi ile canlandırılması amacıyla hücre otel işlevi önermiştir. Sanat ve performans merkezine gelecek misafir ve sanatçıların tasarım alanı çevresinde konaklama birimine duydukları ihtiyacı karşılayacak bir birim olması istenmiştir. Çağdaş malzemeler ile tarihi duvarlara müdahale etmeden birbirine eklenecek profillerle tesisat ile ilgili çözümler önerilmiştir (Şekil 5, Şekil 6). Görüldüğü üzere katılımcı öğrenciler tarihi yapıya minimum müdahale kaygısı ile en çok sergi salonu işlevinin mekân özelliklerine ve tarihi yapının çevresine uygun olabileceğini düşünmektedir. Yapı adasında tasarlanan yeni yapının işlevinin sanat ve performans merkezi olması bu tarihi yapılar için önerilecek işlevi etkilemiştir. Bu yapılar mevcut durumlarındaki çevreleriyle düşünüldüğünde önerilecek işlevlerde çok farklı olacaktır.

İkinci tasarım alanında yer alan tarihi Nalbantlar Çeşmesi bütün katılımcılarda korunarak işlevinin devam etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Katılımcıların bazıları suyun geçmiş tarihi dönemlerde olduğu gibi bu yapı adasında önemli olduğu fikri ile çeşme ile oluşturduğu su aksı çevresinde yapıları konumlandırmışlardır (Şekil 5).

4. Sonuç ve Tartışma

Çalışmanın sonucunda öğrencilerin atölyenin başlangıcında bu konu üzerine fikirlerinin olmadığı, tasarım konusunda zorlandıkları görülmüştür. Katılımcı öğrencilere süreç boyunca tarihi çevre koruma, yeniden işlevlendirme konularında aktarılan teorik bilgilerin ve öğrencilerin kendi araştırmalarının süreç sonuna etki ettiği görülmüştür. Süreç sonunda yurt dışı ve yurt içindeki yaklaşımlara dair fikir sahibi oldukları ve örnekler hakkında tartışabildikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca tarihi yapıların korunarak yaşatılması için yeniden işlevlendirmenin önemi ile ilgili bilgilerinin olduğu ortaya çıkmıştır. Bu konularla ilgili teorik verilerin aktarıldığında tasarıma olumlu yansıdığı, farkındalığın olduğu, konuya ilginin arttığı tespit edilmiştir.

Tarihi dokuda yeni yapı tasarımı mimarlar tarafından yönetilmesi gereken önemli ve kapsamlı bir süreçtir. Tarihi çevrede tarihi dokunun niteliğinin önemsenmediği, mevcut dokuya zarar verecek tasarımların geri dönüşü olmayan görsel kültürel, sosyo ekonomik problemleri beraberinde getirdiği görülmektedir. Dolayısı ile mimarlık eğitiminde bu konu ile ilgili atölye eğitimi mutlaka verilmelidir. Çünkü kültür varlıkları ile ilgili tasarım sürecince ilgili olan ilk meslek mimarlık mesleğidir. Tarihi çevrede tasarım süreci üzerine katılımcı öğrencilerin yeni bakış açısı kazandırması ve bu kazanımların meslek yaşamlarında destek olması atölye eğitimi kapsamında istenmektedir. Her öğrencinin en az bir atölye eğitiminde tarihi çevre konusu üzerine problem alanında tasarım yapması şarttır. Meslek hayatlarında tarihi dokudaki yeni yapı tasarımı sorunsalı ile karşılaşmaları yüksek bir ihtimaldir. Koruma konusunda eğitim almış öğrencilerin kültürel varlıkların gelecek nesillere iletilmesi hususunda çok daha doğru ve önemli kararlar verebileceği açıktır.

Yazarın Katkı Oranı

Sıra	Adı soyadı	ORCID	Yazıya katkısı*
1	Emel EFE YAVAŞCAN	0000-0002-7652-528X	1, 2, 3, 4, 5
*Katkı bölümüne ilgili açıklamanın karşılığına gelen rakam(lar) yazılmıştır.			
1. Çalışmanın tasarlanması 2. Verilerin toplanması 3. Verilerin analizi ve yorumu 4. Yazının yazılması 5. Kritik revizyon			

Etik Kurul İzni

Bu araştırma, *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu*'nun 24.02.2021 tarihli ve 2021/04-13 sayılı izin kararı ile gerçekleştirilmiştir.

Destek ve Teşekkür

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Mimarlık Bölümü 2019-2020 bahar dönemi Mimari Proje VI dersi öğrencilerine teşekkür ederim.

Kaynaklar

Ahunbay, Z. (1996), Tarihi Çevrede Koruma ve Restorasyon, İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayını, 5. Baskı, s.116.

Arabacıoğlu, P. Aydemir, I. (2007). Tarihi Çevrelerde Yeniden Değerlendirme Kavramı. Megaron, II,4, s.204-212.

Asatekin, N. G. (2004). Kültür ve Doğa Varlıklarımız Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız? Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, s. 128.

Aydın, D. ve Okuyucu Ş. Ebru. (2009). Yeniden Kullanıma Adaptasyon ve Sosyo-Kültürel Sürdürülebilirlik Bağlamında Afyonkarahisar Millet Hamamının Değerlendirilmesi, Megaron, C.1(2), s.1-14.

Aydın, E. (1998), Tarihi Çevre İçindeki Yeni Yapılaşmanın Uygulama Sorunları, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Bilgin Altınöz, A. G. (2010). Tarihi Dokuda ‘Yeni’nin İnşası. Ege Mimarlık, IV, 75, s.18-26.

Büyükmihçı, G. ve Kozlu, H. (2002). Mimarlık Eğitiminde Koruma Bilinci ve Kültürü, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Doğan Kuban Semineri 2000, İstanbul, Türkiye, s.94-97.

Büyükmihçı, G. ve Kılıç, A. (2015). Tarihi Dokuda Yeni Yapı Uygulamaları; Yasal Ve Eylemsel Sınırlar, 9. Uluslararası Sinan Sempozyumu, -21-22 Nisan, Edirne, s.125-132.

Büyükmihçı, G. Akşehirlioğlu, A. ve Mengüç, K. G. (2019). Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarımında Birleşim Biçimleri Bağlamında Modern Yaklaşımlar, https://www.researchgate.net/publication/340226312_ (16.12.2020). s.323-350.

Can, A. (2011). Tarihi Çevrede Yeni Yapılaşma Koşulları Ve Kadıköy Rasimpaşa Mahallesi Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Dikmen, Ç. B. (2011). Mimarlık Eğitiminde Stüdyo Çalışmalarının Önemi: Temel Eğitim Stüdyoları. E-Journal of New World Sciences Academy, 6(4), s.1509-1520. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/186197> (15.12.2020).

Efe Yavaşcan, E. (2019). Çok Katmanlı Tarihi Kent Merkezlerinin Korunması İçin Yönetim Planı Modeli Araştırması: Niğde Tarihi Kent Merkezi Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, , Ankara.

Kanat Duralı, İ. (2007). Tarihi Çevrede Yeni Yapılaşma Uygulamalarının İrdelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kapubağlı, S. (2004). Tarihi Çevrede Yeni Yapılaşma ve İstanbul Örneğinde İnfill Uygulamaların Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.

Karakul, Ö. (2009). Değişim, Süreklilik, Uyum Üçgeninde Tarihi Çevrede Yeni Yapı. TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Dosya Dergisi, 14, s.50-57.

Korumaz, M. Özkaynak, M. (2019). Tarihi Çevre/Yapı Duyarlı Stüdyo Eğitimi, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum 8(23), s.201-225.

Madran, E. Özgönül, N. (Ed.). (1999), International Documents Regarding The Preservation Of Cultural And Natural Heritage, Ankara: METU Faculty Architecture Press.

Öktem Erkartal, P. Özüer M. O. (2016). Tarihi Dokuyu Taklit Etme/Yok Sayma? Fill in the Blanks, s.145-155.

Tanaç Zeren, M. (2010). Tarihi Çevrede Yeni Ek ve Yeni Yapı Olgusu, Çağdaş Yaklaşım Örnekleri, İstanbul: Yalın Yayıncılık.

Yalçınkaya, Ş. Kurak Açıcı, F. ve Faiz Büyükçam, S. (2019). Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarımı ve Daniel Libeskind, International Black Sea Coastline Countries Symposium-2, Samsun, s. 189-200.

Yıldırım, M. Turan, G. (2012). Sustainable Development in Historic Areas: Adaptive Re-Use Challenges in Traditional Houses in Sanliurfa, Turkey, Habitat International, 36(4), S.493-503.

Velioğlu, A. (1992). Tarihi Çevre İçinde Mimari Tasarım ve Süreci Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Wang, H.-J. Zeng, Z.-T. (2010). A Multi-Objective Decision-Making Process for Reuse Selection of Historic Buildings, Expert Systems with Applications, 37, 1241-1249.